

JOROISTEN KUNTA

**TALOUSARVION 2023 JA
TALOUSSUUNNITELMAN 2024 - 2025
LAADINTAOHJEET**

KH 16.08.2022

Sisällysluettelo

1.	Talousarvion valmistelun aikataulu	3
2.	Talousarvion ja taloussuunnitelman lähtökohdat.....	4
3.	Kunnanhallituksen antamat ohjeet talousarvion laatimiseksi	6
3.1	Käyttötalous.....	6
3.2	Investoinnit	6
3.3	Rahoituslaskelma	7
4.	Yleiset ohjeet talousarvion laatimiseksi	7
5.	Talousarvion rakenne ja sisältö	8
5.1	Kunnanjohtajan katsaus	8
5.2	Yleisperustelut	8
5.2.1	Kuntastrategia	9
5.2.2	Talouden tasapainotus	9
5.3	Käyttötalousosa.....	11
5.3.1	Menot.....	13
5.3.1.1	Palkkakustannukset	13
5.3.1.2	Muut kustannukset	13
5.3.2	Tulot.....	14
5.4	Tuloslaskelmaosa	14
5.5	Investointiosa	14
5.6	Rahoitusosa	15
5.7	Liitteet	15

1. Talousarvion valmistelun aikataulu

Talousarviokokonaisuuden muodostaminen edellyttää koko kuntakonsernilta yhdenmukaisen aikataulun noudattamista. Aikataulu on laadittu siten, että kunnanvaltuustolla on mahdollisuus käsitellä alustavaa talousarvioehdotusta iltakoulussaan ennen päätöksiä vuoden 2023 kiinteistöveroprosenteista. Soteuudistuksen vuoksi tuloveroa ja yhteisöveroa ei saa muuttaa. Kaikkien toimialojen sekä konserniyhtiöiden tulee noudattaa alla esitettyä talousarvion laadinnan aikataulua.

Kesäkuu-elokuu

- Tilinpäätösennuste TP2022 Valtiokonttorille on toimitettava Valtiokonttorille 15.8.2022.
- Kunnanhallituksen ohjeet talousarvion laadinnaksi (16.8.2022)
- Talousarvion valmistelu käynnistyy toimialoilla
 - Tilinpäätöksen 2020 ja 2021 analysointi
 - Talousarviovuoden 2022 toteutumien analysointi
 - Talousarviovuoden 2022 toiminnallisten muutosten huomioiminen
 - Vuoden 2023 investointien tarveselvitykset hallintokunnittain

Elokuu

- Tukipalvelut (kirjanpito, palkanlaskenta, atk, kiinteistöpalvelut (siivous-ruokahuolto-, talonmies- ja korjauspalvelut sekä vuokrat 31.8.2022 mennessä.
- Talousarvion 2023 ja taloussuunnitelmien 2024–2025 viimeisimmät vertailuarvot toimialoille laskennan pohjaksi

Syyskuu

- Lautakunta kohtaisten analyysien läpikäyminen kunnanjohtajan kanssa viikolla 38
 - Investointien määräraha- ja tuloarviotarpeet perusteluineen tekniselle toimelle 16.9.2022 mennessä
 - Investointitarpeiden käsittely kunnanjohtajan kanssa
 - Toimialakohtaisten talousarvioesitysten laadinta ja esityksen läpikäynti kunnanjohtajan kanssa viikolla 39
 - luonnokset kokonaislaskelmiseen kunnanjohtajalle (luvut järjestelmään syötettynä)
 - KJ antaa ohjeet jatkovalmistelulle

Lokakuu

- Lautakuntakäsittelyt 14.10.2022 mennessä
- Hallituksen TA esitys (1. käsittely) ja esitys kiinteistöveroprosenteista 31.10.2022

Marraskuu

- Valtuuston iltakoulu talousarviosta ja kiinteistöveroprosenteista 7.11.2022
- Valtuuston kiinteistöveroprosenttikäsittely 7.11.2022
- Hallituksen talousarvioesitys 5.12.2022

Joulukuu

- valtuuston TA käsittely 12.12.2022

Tammikuu 2023

- Talousarvion raportointi Valtiokonttorille 15.1.2023 mennessä.
- Käyttötaloussuunnitelmat hyväksytty toimialoittain 31.1.2023 mennessä.

Kiinteistö Oy Honkauran talousarvio sekä investointi- ja korjaussuunnitelma tulee valmistella samassa aikataulussa kunnan kanssa, siten, että se on soveltuvin osin käsiteltävissä samanaikaisesti kunnan ja kuntakonsernin talousarvion kanssa.

2. Talousarvion ja taloussuunnitelman lähtökohdat

2.1 Meneillään oleva tilikausi 2022 ja keskeisimmät tiedossa olevat muutokset

Käynnissä oleva tilikausi on vielä toukokuun taloustietojen perusteella kunnan ja vesilaitoksen osalta n. 0.7 milj. euroa ylijäämäinen. Perusturvan toimialan osalta Varkauden kaupunki ilmoitti 1–6 kuukautta tarkastelun perusteella, että toimialalle tulisi tehdä n. 0.9 miljoonan euron talousarviolisäys tiukaksi suunniteltua talousarviota suurempien kulujen vuoksi. Perusturvan toimialan edeltävien vuosien tapaisen kustannuskehityksen vuoksi tilikausi 2022 voi päättyä alijäämäisenäkin. Lisäksi Essoten purkaantumisesta aiheutuu omistajakunnille kustannusriski, jonka määrää ei kyetä arvioimaan. Omistajakuntien on katettava purkautuvan kuntayhtymän mahdollinen alijäämä. Sotetäytäntöönpanolain perusteella omistajakunnat vastaavat myös kuntayhtymän toiminnan aikana syntyneistä velvoitteista. Tällaisia voivat olla esimerkiksi palkkaharmonisoinnista aiheutuvat kustannukset omistusajalta. Essoten purkautumisesta aiheutuvat mahdolliset lisäkustannukset lankeaisivat todennäköisesti maksuun suunnitelmakaudella.

Talousarvion valmisteluun vaikuttaa erityisesti soteuudistuksen täytäntöönpano 1.1.2023 alkaen. Toinen merkittävä toiminnallinen muutos on kuntien järjestettäväksi siirrettävät työllistämispalvelut. Rantasalmen kirjasto irtaantuu vuodenvaihteessa Joroisten ja Rantasalmen yhteistyöstä. Kustannuspuolella merkittävää kasvua aiheuttavat juuri ehdollisesti sovitut työehtosopimusten palkankorotukset.

Talousarviokirja päivitetään vastaamaan soteuudistuksen jälkeisen peruskunnan suunnittelutarpeita. Samalla talousarviokirjan rakenne ja kirjaustekniikka päivitetään työryhmätyönä.

2.2 Tulorahoituksen kehitys

Toimintatuottojen arvioidaan kasvavan trendinomaisesti 1 %.

Kertaeräisesti niitä korottaa ukrainalaisten suojelun tarpeessa olevien henkilöiden ns. kuntamallin mukaisesti maksettava korvaus. Korvaus maksetaan asumisen ja sen aiheuttamien kulujen perusteella. Kunta pyrkii kohdentamaan korvauksesta saadun määrärahan konserniyhtiö Koy Honkauralle ja käyttämään sitä määräaikaisen maahanmuutto- ja työllisyyskoordinaattorin palkan maksuun.

Kuntaliiton julkaiseman ns. uuden kunnan valtionosuuslaskurin (4/2022) avulla laskettuna kunnan valtionosuudet tulevat vähenemään vuonna 2023 vuoden 2022 noin 13.7 milj. euron tasosta noin 2.3 milj. euron tasolle. Muutos johtuu soteuudistuksesta, jolloin myös niitä vastaavien kulujen on määrä siirtyä Pohjois-Savon hyvinvointialueen vastattaviksi. Valtionosuuden määrä tulee vielä tarkentumaan talousarvion valmistelun aikana. Suunnitelmavuosien 2024 ja 2025 osalta ei ole käytettävissä riittävää tietoa valtionosuuksista. Ne on arvioitu aikaisempien tietojen perusteella varovaisesti 1.5 milj. euron tasolle.

Kuntaliiton 4/2022 veroennustekehikon perusteella kunnan verotulot olisivat hienoisesti laskevat suunnittelukaudella. Keskeisimmät perusteet arviolle ovat veronmaksajien väheneminen ja eläköityminen. Talousarviovuonna 2023 verotulot olisivat noin 9.8 miljoonaa euroa, suunnitelmavuonna 2024 hieman yli ja vuonna 2025

hieman alle 9.4 miljoonaa euroa. Verotulojen arvioidaan vähenevä siten noin puoleen kuluvaan vuoteen verrattuna (TA 2022: 18 452 000 €). Vähennys johtuu verotulojen siirrosta hyvinvointialueelle. Veroennustekehikossa ei ole huomioitu Ukrainan sodan aiheuttamaa kansainvälisen taloustilanteen heikentymistä, joka aiheuttaa riskin verotulojen ennakoitua suuremmasta vähenemisestä.

2.3 Kustannusten kehitys

Inflaation arvioidaan olevan 4 % talousarviovuonna 2023 ja 2 % suunnitelmavuosina 2024 ja 2025. Tilastokeskuksen mukaan inflaatio Suomessa oli 7 % toukokuussa 2022. Lähihistoriassa inflaatio on poikkeuksellisen korkea ja se johtuu maailmantalouden tilanteesta, johon muun ohella vaikuttaa Ukrainan sota.

Euroopan Keskuspankin tavoitteena on noin 2 % inflaatio, joka on otettu lähtökohdaksi yleisen kustannuskehityksen arvioinnissa. Tavoitteeseen ei kuitenkaan päästäne vielä vuoden 2023 aikana. Maailmantalouden sopeutuessa vallitsevaan tilanteeseen, arvioidaan inflaation laskevan 4 % tasolle talousarviovuonna 2023. Joidenkin hyödykkeiden, kuten energian, osalta inflaatio voi olla arviota korkeammalla tasolla. Suunnitelmavuosille 2024 ja 2025 inflaation arvioidaan olevan 2 %.

Inflaatio pienentää mahdollisuuksia kustannusten muulle kasvulle, jonka vuoksi uusia vertailuvuoteen 2021 nähden uusia kustannuksia tulisi mahdollisuuksien mukaan välttää.

2.3.1 Palkkakustannusten kehitys

Palkkakustannusten merkittävästä kasvusta sovittiin useimpien kunta-alan työehtosopimuksissa keväällä 2022. Sovitut työehtosopimukset sisältävät palkkaohjelman. Vuosina 2022–2024 palkankorotustaso noudattaa yleistä linjaa, joka perustuu ventialojen palkankorotusten keskiarvoon tai on vähintään 1,9 prosenttia. Työehtosopimus on kolmivuotinen. Tämän lisäksi kuntatyöntekijöille on tulossa viisivuotinen palkkaohjelma, joka alkaa vuonna 2023 ja nostaisi palkkoja yhteensä 5,1 prosenttia yli yleisen linjan.

Kunta-alalle tehty sopimus pitää sisällään myös turvalausekkeita, jos myöhemmin hoitajajärjestöjen sopimat palkankorotukset ovat nyt sovittuja suurempia. Tässä tapauksessa hoitajajärjestöjen neuvottelemat palkankorotukset ulotettaisiin koskemaan muita sote-alalla työskenteleviä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

Kunnan palveluksessa olevan henkilökunnan määrää vähentävät soteuudistuksen vuoksi tehtävät liikkeenluovutus ja Rantasalmen kirjaston irrottautuminen. Soteuudistuksen vuoksi arvioidaan vähenevän 7 htv ja kirjastohenkilökunta vähenee 5 htv. Määräaikaista lisäystä työvoimaan kohdistetaan Ukrainalaisten lasten varhaiskasvatukseen ja peruskouluopetukseen. Kuntaan on myös rekrytoitu määräaikainen maahanmuutto- ja työllisyyskoordinaattori.

3. Kunnanhallituksen antamat ohjeet talousarvion laatimiseksi

3.1 Käyttötalous

Vuoden 2022 talousarvion laadinnan lähtökohtana on käyttötalouden osalta tilinpäätöksen 2021 taso.

- Verotulot arvioidaan varovaisesti Kuntaliiton veroennustekehikon mukaisesti maailmantalouden epävakaan tilanteen vuoksi.
- Palkkakustannusten kasvuun varataan 3 % kaikkina suunnitelmavuosina. Palkkakustannusten kasvun hillitsemiseksi jokaisen rekrytoinnin välttämättömyys on arvioitava tapauskohtaisesti.
- Muiden kustannusten kasvuun varataan arvioidun inflaation vuoksi 4 % talousarviovuonna 2023 ja 2 % suunnitelmavuosina 2024 ja 2025. Kaikki vertailuvuoteen nähden uudet tuotteiden ja palveluiden hankinnat sekä investoinnit on arvioitava tapauskohtaisesti erityisen huolellisesti.
- Talouden tasapainotusohjelma II:n toimenpiteet täytäntöön pannaan Perusturvan toimialan käyttötalouden tavoitteita lukuun ottamatta (Perusturvan toimiala lakkaa soteuudistuksen vuoksi). Tasapainotettava määrä on siten 315 000 euroa talousarviovuonna 2023 ja 365 000 talousarviovuonna 2024. Vuodelle 2025 ei ole päätetty talouden tasapainotustoimia. Pääosa tavoitteen määrästä arvioidaan kertyvän sotekiinteistöjen pääomavuokrasta, joka korottaa vuokratuottoja 3 + 1 vuoden määräajan noin 280 000 euroa vuodessa vuodesta 2023 alkaen. Pääomavuokratuotto ei ole kuitenkaan vielä varmistunut, koska vuokrasopimus hyvinvointialueen kanssa valmistunee vasta ohjeen antamisen jälkeen syksyllä 2022.
- Soteuudistuksen vuoksi hyvinvointialueen tehtävien ja kunnalle jäävien tehtävien rajapinnat tulee erityisesti tarkastella.

3.2 Investoinnit

Investointeja suunnitellaan talousarviomenettelyssä, sen investointiosassa, joka sisältää investointiohjelman kullekin suunnittelukaudelle.

Talousarviovuodelle 2023 tai suunnittelukaudelle 2024–2025 ei lähtökohtaisesti oteta uusia investointikohteita, ellei kohteen toteuttaminen paranna merkittävästi kunnan toiminnan tai tilojenkäytön tehokkuutta, tuota positiivista tulovirtaa (elinkeinoelämää tukevat hankkeet) tai ole toiminnan jatkuvuuden tai järjestämisen kannalta välttämätön.

Investointiperusteet suunnittelukausilla 2023 ja 2024 tarkastellaan uuden kuntastrategian 2022–2030 yhteydessä. Strategiaa on myös päivitettävä, koska kunnan tulorahoitus pienenee merkittävästi hyvinvointialueiden tullessa perustetuksi.

Valmisteilla olevassa strategiassa yksi keskeinen painopiste on kuntakonsernin kiinteistöjen energiatehokkuuden parantaminen.

Edellisestä poiketen kunnan arkiston digitalisointia koskeva hanke voidaan käynnistää, mikäli valmisteilla olevat suunnitelmat osoittavat sen järkeväksi. Samalla voidaan

käynnistää Koy Kunnantalon hallinnoiman kunnantalon purkamisen valmisteleminen, mikäli purkamiselle vaikuttaisi olevan edellytyksiä.

Talousarviovuoden 2023 kunnan peruspalveluihin ja sitä tukevaan infrastruktuuriin kohdentuvien investointien yläraja on 700 000 euroa. Voimakkaasti vähenevän tulo-rahoituksen vuoksi poistojen määrä on saatava laskevaksi. Valmisteilla olevan kuntastrategian mukaisesti lisäksi voidaan tehdä investointeja, joilla arvioidaan olevan investointimenoa suurempi tulovaikutus.

Kiinteistö Oy Honkauralle tulee sen uudistetun yhtiöjärjestyksen mukaisesti valmistella investointi- ja korjaussuunnitelma vuosille 2023–2025. Honkauran investoinnit eivät sisälly yllä mainittuun kunnan ja vesilaitoksen investointiraamiin, vaan ne suunnitellaan sen tarpeiden ja taloudellisen kantokyvyn perusteella erikseen.

3.3 Rahoituslaskelma

Käyttötalous ja investoinnit on suunniteltava siten, että kunnan nettovelka jatkaa pienenemistään.

4. Yleiset ohjeet talousarvion laatimiseksi

Talousarviossa ja –suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Talousarvio ja –suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan (KuntaL 110.2 §). Alibudjetointi ei ole säännösten mukaista.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Taloussuunnitelmassa kunnan tulee päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan (KuntaL 110 §). Sekä kunta että kuntakonserni ovat ylijäämäisiä, joten alijäämän kattamista ei todennäköisesti tarvitse huolehtia.

Vain välttämättömät ja todelliset määrärahat ja tuloarviot varataan talousarvioon. Talousarvion 2023 valmistelussa huomioidaan tilinpäätöksen 2021 sekä talousarvion 2022 ja toteutuman 1–6 tilikaudelta 2022 analysointi. Lisäksi huomioidaan tiedossa olevat muutokset talousarvioon 2022 nähden sekä kunnan strategian mukaiset tavoitteet ja talouden tasapainottamistavoitteet.

Talousarvio- ja taloussuunnitelma käsittää vuodet 2023–2025. Taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi on laissa erikseen mainittu talousarvio, jonka sitovuus on oikeudellisesti vahvempi kuin taloussuunnitelman. Taloussuunnitelmavuosien 2024–2025 määrärahat esitetään talousarviossa tuloslaskelma-, rahoituslaskelma- ja investointiosissa huomioiden merkittävät toiminnalliset muutokset perusteluineen sekä kustannustason muutokset. Taloussuunnitelma on kunnan viranomaisia ja viranhaltijoita toiminnallisesti velvoittava asiakirja.

Kunnan on tuotettava tietoja kunnan toiminnasta ja taloudesta. Ne annetaan kunnan toiminnan, hallinnon ja talouden ohjausta, johtamista ja seurantaa varten sekä kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi. Kunnan on salassapitosäännösten estämättä toimitettava lain nojalla säännöllisesti toimitettavaksi edellytetyt taloustiedot Valtiokonttorille yhteentoimivuuden edellyttämässä muodossa. Kunta vastaa toimittamiensa tietojen oikeellisuudesta. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä

tuotettavista tiedoista sekä tietojen tuottamisen ja toimittamisen menettelytavoista ja ajankohdista (KuntaL 120 a §).

Valtioneuvoston asetuksella (524/2020) on säädetty kunnan taloutta koskevien tietojen toimittamisesta. Kunnan on toimitettava tiedot määräajassa Valtiokonttorin taloustietovarantoon sen ylläpitämän tietojärjestelmän edellyttämässä muodossa (2 §). Kalenterivuoden talousarviota koskevat tiedot on toimitettava viimeistään kalenterivuoden tammikuun 15 päivään mennessä (3 §).

Taloustietojen raportointia ohjaa Automatisoidun raportoinnin käsikirja (AURA), jonka ajantasainen versio löytyy Valtiokonttorin internet-sivuilta (<https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/kuntien-ja-kuntayhtymien-automaattisen-talousraportoinnin-kasikirja-aura/>).

Raportointikokonaisuus KTAS sisältää kuntien ja kuntayhtymien kuntalain mukaiset talousarvio- ja suunnitelmätiedot kokonaistalouden tasolla. Kokonaistaloudella tarkoitetaan ulkoista talousarviota liikelaitokset ja muut eriytetyt yksiköt yhdisteltynä kuten tilinpäätöksessä, sisäiset erät eliminoidaan. Talousarviotietoja ei raportoida konsernitasolla.

5. Talousarvion rakenne ja sisältö

Talousarvio laaditaan mukaillen kuntaliiton päivitettyä mallia (Kunnan ja kuntayhtymän talousarvio ja -suunnitelma, 5. uudistettu painos, Suomen Kuntaliitto, 2022).

5.1 Kunnanjohtajan katsaus

Talousarviokirja aloitetaan kunnanjohtajan katsauksella, jossa käsitellään kunnan ja kuntakonsernin tärkeimpiä toiminnallisia ja taloudellisia asioita.

5.2 Yleisperustelut

Yleisperusteluilla taustoitetaan taloussuunnitelmaa ja jossa esitetään keskeisimmät suunnittelun perusteet, kuten kuntastrategia. Yleisperustelut sisältävät taloussuunnitelmien yleiset perusteet kansantalouden, kuntatalouden sekä alueellisen ja oman kunnan kehityksen näkökulmista tarkasteltuna. Kaikkia toimialoja koskevat yleinen riskienhallinta kuvataan yleisperusteluissa ja tarkempi riskien arviointi tehdään käyttötalousosassa tulosalueittain ja yksiköittäin. Yleisperusteluissa asetetaan konsernijohtoa ja tytäryhteisöedustajia koskevat tavoitteet. Myös talouden tasapainotustoimenpiteet esitetään osana yleisperusteluita, eikä niitä talouden tasapainotusohjelma II:n toimeenpanossa esitetä enää aikaisemman tavoin erikseen toimialoille ja tulosalueille jaoteltuina. Kukin tulosalue huomioi ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet käyttötaloudessaan.

Yleisperusteluissa esitetään myös talousarvin rakenne, sitovuus ja seuranta sekä tilivelvolliset. Määrärahat ja tuloarviot kerätään yhteenvetotaulukkaan.

Palvelusuunnitelma esitetään käyttötalousosaan tulosalueittain jaettuna. Siinä kuvataan lyhyesti tulosalueen toiminta ja tavoitteet, jotka on johdettu yleisperusteluissa esitetystä kuntastrategiasta. Suunnitelmat konkretisoivat ja tarkentavat kuntastrategian palvelujen kehittämistä koskevia linjauksia ja niissä kuvataan, millä toimenpiteillä kunnan palvelujen saatavuus ja riittävä palvelutaso pyritään turvaamaan.

5.2.1 Kuntastrategia

Kuntastrategiaa vuosille 2022–2030 valmistellaan parhaillaan. Strategiassa ei asetettaisi euromääräisiä tavoitteita, vaan tavoiteltaisiin talouden tasapainoa ja ylijäämäistä palveluntuotantoa. Ylijäämästä tehdään sijoituksia ja investointeja kunnan elinvoimaisuuden lisäämiseen. Tavoitteet, toimenpiteet, keinot ja mittarit päätettäisiin ja seurattaisiin vuosittain talousarviomenettelyssä ja siihen liittyvässä raportoinnissa.

Voimassa oleva kuntastrategiassa 2018–2022 (KV 18.6.2018§ 29) kunnan ja kuntakonsernin taloudelliset tavoitteet ovat:

- kuntatalouden hoidon vähimmäistavoitteena on, että kumulatiivista alijäämää ei kerry
- konsernin tasolla tarkasteltuna alijäämän tulee olla selkeästi alle 500 euroa/asukas
- kunnan sekä konsernin lainamäärän kehitystä tulee arvioida osana talousarvion laadintaa siten, että kunnan maksuvalmius sekä kyky vastata palveluvelvoitteista ei vaarannu.

Koska suunnittelukausi ajoittuu strategian siirtymävaiheeseen, esitetään yleisperusteluissa korvautuvan ja uuden strategian valmiusasteensa mukaiset pääkohdat.

5.2.2 Talouden tasapainotus

Talouden tasapainottamisohjelma II 2021 - 2024 (KV 26.4.2021 § 15)

Talouden tasapainotusohjelma I päättyi vuonna 2021 ja sen eräitä toimenpiteitä täytäntöönpantiin vielä vuoden 2022 aikana.

Talouden tasapainotusohjelma II:ssa tavoiteltu kustannusrakenteen kehitys talousarviokaudella verrataan vuoden 2019 tilinpäätöksen lukuihin.

Taloutta on tasapainotettava ohjelman mukaisilla toimenpiteillä *vähintään* 400 000 euroa talousarviovuonna 2023 ja 450 000 euroa taloussuunnitelmavuonna 2024. Ohjelma päättyy vuoteen 2024. Koska perusturvan toimiala siirtyy Pohjois-Savon hyvinvointialueen vastattavaksi, on määräistä vähennettävä toimialalle suunnatut tavoitteet, jolloin *valtuustoon nähden sitovat määrät* ovat 315 000 euroa (400 000–85 000) vuonna 2023 ja 365 000 euroa (450 000–85 000) vuonna 2024.

Tasapainotustavoite ohjelman mukaan on yhteensä 635 500 euroa 2023 ja 705 500 € TS 2024.

Yleishallinnossa ja kunnan yhteisissä toiminnoissa toimeenpannaan seuraavat toimenpiteet TA 2023 ja TS 2024:

1. Valtuustoa koskevien kulujen vähentäminen (valtuuston koko pienenee 27:stä 21 valtuutettuun) 5000 €
2. Luottamusjohdon kulut (kokouspalkkio ja matkakulukorvaukset) 3 000 €
3. Kunnansihteerin virka jätetään täyttämättä 25 000 €
4. Sihteerityön uudelleenjärjestely, tavoitteena on - 1 htv 30 000 €
5. Kaikkien kunnan maksamien tukien ja avustusten vähentäminen 10% kautta linjan 50 000 €
7. Elinkeinoasiamiehen liiketoimintasiirto. Sopimuskauden päättyessä vuonna 2023 tarkastellaan ostoja Navitakselta 10 000 €.
8. Elinkeinotoimen hankesalkun kriittinen tarkastelu 5000 €
9. Työllisyydenhoidon tehostaminen / sakkomaksujen vähentäminen 15 000 €
10. Palvelumaksuja otetaan käyttöön 2000 €

11. Kopiokoneiden leasing-kustannukset 2500 €
12. Vuokra-asuntojen liiketoimintamalli 30 000 € vuonna 2023 ja 40 000 € vuonna 2024 (Koy Honkauran omistajanohjaus)

Ohjelman mukaisista toimenpiteistä päätetään luopua seuraavista:

- 1) Lainasalkun hoidossa lyhytaikaisten lainojen tilapäinen käyttäminen (negatiivisen koron hyödyntäminen) 25 000 €. Korkomarkkinoiden kehityksen vuoksi tavoitteen saavuttaminen ei ole todennäköistä.
- 2) Sihteerityön uudelleenjärjestelyn tavoite ei toteudu kokonaisuudessaan. Sote-palvelujen ja varhaiskasvatuksen yhteinen sihteeri eläköityy vuoden 2022 aikana. Varhaiskasvatuksen sihteeripalvelut siirrettiin yhtenäiskoulun toimistosihteerille. Häneltä siirrettiin kunnan palvelupisteen hoitaminen kirjaston henkilökunnalle, jota varten kirjastolle resursoitiin 0,5 htv lisää. Siirrolla mahdollistettiin samalla kokoaikaisen kirjastotyöntekijän palkkaaminen.

Tavoitteesta vähennetään 40 000 euroa molempina vuosina.

Yleishallinnon tavoitteet ovat yhteensä **162 500** euroa TA 2023 ja **172 500** euroa TS 2024.

Sivistystoimi toimeenpanee seuraavat toimenpiteet:

1. Kotihoidon tuen vähentyminen (jos lapsimäärä vähenee) 20 000 €
2. Opetusresurssin (htv) vähentäminen perusopetuksessa 50 000 €
3. Lukion nettomenojen pienentäminen 20 000 €

Sivistystoimen tavoitteet ovat yhteensä **90 000** euroa TA 2023 ja **90 000** euroa TS 2024.

Tekninen toimi toimeenpanee seuraavat toimenpiteet:

1. Puistojen määrän vähentäminen (hoitotarve, kausityöntekijöiden määrän vähentäminen) 5000 €
2. Vakuutusten kohteiden ja tason arviointi, vakuutukset kilpailutetaan säännöllisesti 10000 €
3. Kiinteistöveroselvityksen loppuunsaattaminen (taloud. tavoitteena kiinteistöverotulojen kasvu) 40 000 € (90 000 € - kulut 50 000 €) TA 2023 ja 100 000 € TS 2024
4. Henkilöstön työpanoksen myyminen Varkauden konserniyhtiöille 5000 €
5. Vesimaksujen korotetaan 2,5 prosenttia 28 000 €
6. Sote-kiinteistöjen pääomavuokra 280 000 €

Ohjelman mukaisista toimenpiteistä päätetään luopua seuraavista:

Henkilöstön työpanoksen myyminen Varkauden konserniyhtiöille 5000 €

Teknisen toimen tavoitteet ovat **383 000** euroa TA 2023 ja **443 000** euroa TS 2024.

5.2.3 Talousarvion rakenne, sitovuus ja seuranta sekä tilivelvolliset

Sotepalveluiden siirryttyä hyvinvointialueelle päivitetään talousarviokirjan rakenne kokonaisuudessaan.

Talousarviokirjasta vähennetään toisteisuutta ja tulosalueille valmistellaan yhtenäinen suunnittelu- ja raportointimalli.

Valtuustoon nähden sitovaksi tasoksi vaihdetaan kunkin tulosalueen **toimintakate**. Tulosalueen poistot ja arvonalentumiset sekä tulos (ylijäämä/alijäämä) esitetään edelleen informatiivisina tietoina.

Kunnan sisäisten palveluiden tuotehinnoittelusta luovutaan kaikilta niiltä osin, joihin ei ole lakisääteistä tai tarkoituksenmukaisuusperustetta. Sisäisten palvelujen kustannukset vyörytetään tulosalueille kustannuksia parhaiden vastaavilla perusteilla.

Ulkopuolisille palvelunostajille ja kuntakonsernin yhtiöille myytävät palvelut hinnoitellaan suoriteperusteisesti. KTAS raportoinnin edellyttämästä kustannuspaikkakohtaisesta hinnoittelusta kuitenkin luovuta.

Hinnoitteluperusteet ja talousarvion rakennemuutokset tehdään kunnan sisäisenä työryhmätyönä.

5.3. Käyttötalousosa

Käyttötalousosassa asetetaan palvelutavoitteet ja budjetoidaan niiden järjestämisen vaatimat menot ja tulot.

Kunnan organisaatio jakautuu kunnanhallituksen alaisiin **toimialoihin**: yleishallinnon toimiala, tekninen toimiala ja sivistystoimiala. Perusturvan toimialaa ei enää käyttötalousosassa käsitellä toimialan tullessa kunnan järjestämisvelvoitteen osalta lakkautetuksi suoraan lain nojalla vuoden 2022 loppuun soteuudistuksen vuoksi. Perusturvan toimialaa oli Varkauden kaupungin hallinnoima.

Toimialat jakautuvat **tulosalueisiin** (talousarvioon nähden sitovat tasot) ja niiden alaisiin **yksiköihin**. Yksiköiden määrä pyritään vähentämään tarkoituksenmukaiseen vähimmäismääräänsä.

Yleishallinnon toimialaan kuuluvat tulosalueet ovat hallinto, elinkeinotoimi, konsernipalvelut (sis. vuokra-asuntojen välityksen ja asuntoyhtiöiden kirjanpidon), maahanmuutto ja työllisyyspalvelut, tietohallinto sekä maaseutu- ja lomatoimi.

Resurssiltaan vahvistettu maahanmuutto ja työllisyyspalvelut organisoidaan osaksi hallinnon tulosaluetta. Aikaisemmin omana toimialanaan ollut maasetu- ja lomatoimi siirtyy yleishallinnon toimialan tulosalueeksi. Nämä muutokset edellyttävät hallintosäännön muuttamista.

Sivistystoimen toimialaan kuuluvat tulosalueet ovat varhaiskasvatus, perusopetus, lukiokoulutus, hyvinvointi (sis. liikuntatoimi, kulttuuritoimi, nuorisotoimi), kirjasto ja vapaa sivistystyö.

Tekniseen toimialaan kuuluvat tulosalueet ovat teknisen toimen hallinto ja yhdyskuntasuunnittelu, ympäristötoimi, kunnallistekniikka (sis. liikenneväylät, puistot ja muut yleiset alueet sekä liikuntapaikat), johon liitetään hallintosääntömuutoksella aikaisemmin erillisenä tulosalueena raportoitu yksityistieasiat, kiinteistö- ja

ruokapalvelut, maa- ja metsätilat, rakennusvalvonta, teknisen toimen projektit sekä vesihuoltolaitos.

Talousarviokirjassa esitetään käyttötalousosassa **sitovalla tasolla, joka on tulosalue:**

1. palvelusuunnitelma (sanallinen)
2. vastuuhenkilö(t) (sanallinen)
3. sitovat tavoitteet (1–3, enintään 5, tekstitaulukko)
4. keinot ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi (tekstitaulukko)
5. mittarit ja mahdolliset tunnusluvut (strategiassa ja siitä johdetussa palvelusuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden seuraamiseksi, tekstitaulukko)
6. määräraha- ja tulo- ja kulu- taulukko (toimintatuotot, toimintakulut, toimintakate, poistot ja arvonalentumiset, ali- tai ylijäämä)
7. keskeiset toiminnalliset ja taloudelliset riskit (sanallinen arvio)
8. perustelut suunnitelmalla ja riskiarviolle (sanallinen arvio)
9. Informatiivisena, erillisenä osiona, silloin kun se on tulosalueella tarkoituksenmukaista, ilmoitetaan tuotteistetuissa toiminnoissa tuotantomäärä ja – hintaluettelo sekä lyhyet tuotekuvaukset (teksti- ja numerotaulukko).

Palvelusuunnitelmat

Palvelusuunnitelmat esitetään kunkin tulosalueen osion alussa.

Vastuuhenkilö

Tulosalueittain ilmoitetaan henkilö tai henkilöt, joka tai jotka vastaavat sen tai toimialueella olevien yksiköiden toiminnasta (sis. mm. raportoinnin kunnanhallitukselle ja -valtuustolle).

Sitovat tavoitteet

Kunnan strategisten tavoitteiden pohjalta asetetaan 1–3 kappaletta, enintään 5 sitovan tason tavoitteita. Tavoitteiden tulee olla realistisia, konkreettisia ja mitattavia. Tavoite on päämäärä, sillä kuvataan tulos, joka saavutetaan toimintaa varten annetuilla määrärahoilla talousarviovuoden aikana. Resurssit ovat keinoja tavoitteeseen pääsemiseksi. Määräraha tai siinä pysyminen tai lakisääteisten velvoitteiden täyttäminen eivät ole kuntalain tarkoittamia tavoitteita.

Keinot ja toimenpiteet

Tavoitteiden tavoitteena on ylläpitää tai kehittää tulosalueen toimintoja. Tavoitteet on asetettava siten, että ne ovat oltava toteutettavissa niihin osoitetuilla voimavaroilla sekä oltava pääsääntöisesti sellaisia, että tulosalueen henkilökunta yksin tai yhteistyössä kunnan muun henkilökunnan ja tarvittaessa ostopalveluiden kanssa voi niihin vaikuttaa. Toiminnallisilla tavoitteilla ohjataan toimintaprosessia ja niitä käytetään käyttötalous- ja investointiosissa. Taloudellisilla tavoitteilla ohjataan kunnan tulo- ja pääomarahoitusta sekä resurssien jakoa. Tavoitteiden tulee olla johdettuja valtuuston hyväksymästä kuntastrategiasta sekä muista valtuuston toimintaa ohjaavista päätöksistä. Kaikessa toiminnassa tulee huomioida voimassa oleva lainsäädäntö.

Mittarit ja mahdolliset tunnusluvut

Tavoitteiden on oltava laadullisesti ja/tai määrällisesti mitattavia. Mittari voi olla olennaisesti toimintaa kuvaava tunnusluku tai muu tavoitetta varten asetettu toiminnallinen ja/tai taloudellinen mittari.

Keskeisimmät riskit tavoitteiden toteutumiseksi

Sitovalla tasolla arvioidaan palvelusuunnitelman ja tavoitteiden toteutumisen kannalta keskeisimmät riskit ja uhkat ja ne raportoidaan muun raportoinnin yhteydessä neljännesvuosittain (1–3 kk raportti, 1–6 kk raportti, 1–9 kk raportti ja tilinpäätös).

Perustelut

Perusteluissa kerrotaan päättäjille erityisen olennaista informaatiota tulosalueen talousarviosta ja toiminnasta.

Sitovan tason toiminta

Toimintaa varten esitetään tavoitteet, määrärahat ja tuloarviot talousarviovuodelle ja taloussuunnitelmavuosille. Toiminnalliset tavoitteet ja määrärahat ovat valtuustoon nähden sitovia.

Liiketoiminnan erittelyvelvollisuus

Talousarvio tulee valmistella siten, että siinä on eriytetty kunnan ja kuntakonsernin yhtiöiden toiminta kilpailluilla markkinoilla.

5.3.1 Menot

5.3.1.1 Palkkakustannukset

Palkkakustannusten korotuksiin varataan TA 2023 ja TS 2024 - 2025 keskimäärin 3,0 prosenttia (arvio) verrattuna vuoden 2021 vuosikeskiarvoon.

Eläkemaksujen budjettiohjeet: Työnantajan KuEI ja VaEL maksujen keskiarvolla 16,84%

Muista palkan sivukuluista (sotu, tvn, tap.vak.maksu) tulee tiedot saadaan vasta vuoden 2022 loppupuolella, joten ne tulee arvioida 4,26% mukaan.

Ohjetta täydennetään edellä mainituilta osin syksyllä 2022.

KuEL:n eläkemenoperusteiseenmaksuun varataan määräraha yleishallintoon omalle **kustannuspaikalle 1324** ”Jakamattomat eläkemenot” (laskelma/luettelo kirjanpitoyksiköltä). Jako toimintayksiköille tilastointia varten tehdään erikseen tarvittaessa.

Talousarvioon ei lasketa erillisiä toimialan yleiskustannuksia, vaan hallinnon, toimistohenkilöstön ja lautakuntien kustannukset jaetaan suoraan yksiköille erikseen sovitavalla perusteella.

Tuotantohenkilöstön palkat ovat kaikki yksiköille jaettuja mukaan lukien kaikki päällikkövirkojen palkat.

5.3.1.2 Muut menot

Muiden kustannusten kasvuun varataan arvioidun inflaation vuoksi 4 % talousarviovuonna 2023 ja 2 % suunnitelmavuosina 2024 ja 2025. Kaikki vertailuvuoteen nähden uudet tuotteiden ja palveluiden hankinnat sekä investoinnit on arvioitava tapauskohtaisesti erityisen huolellisesti.

Talouden tasapainotusohjelma II:n toimenpiteet täytäntöön pannaan kohdassa 5.2.2 ”Talouden tasapainotus” määritellyllä tavalla.

5.3.2 Tulot

Asiakasmaksutulojen tulee perustua voimassa oleviin taksoihin. Taksat tulee tarkistaa ja saattaa ajan tasalle. Tulot tulee arvioida realistisesti ja oikean suuruisina.

Palvelun/tuotteen hintaan vaikuttavat tulot (mm. työllistämistuki, oppisopimuskoulutuskorvaukset, sv- ja tapaturmakorvaukset, Kela-korvaus työterveyshuoltoon, Kelan koulumatkatuki, muut suoraan tuotteen hintaan vaikuttavat tuet ja avustukset) huomioidaan palvelusta perittäviä/tuotehintoja laskettaessa vähentävänä eränä.

5.4. Tuloslaskelmaosa

Tuloslaskelmaosassa osoitetaan tulorahoituksen riittävyys käyttömenoihin ja poistoihin. Tuloslaskelmaosan yhteydessä esitetään tulorahoituksen riittävyttä mittaavat tunnusluvut.

Kokonaistalouselaskelma, joissa on huomioitu kunta ja vesihuoltolaitos, laaditaan suosituksen mukaisesti. Sisäisten erien tulee täsmätä ja ne eliminoidaan em. laskelmia laadittaessa.

5.5 Investointiosa

Investointiosassa budjetoidaan pitkävaikutteisten tuotantovälineiden hankinta, rahoitusosuudet ja omaisuuden myynti. **Investoinneille asetetaan myös tavoitteet**, jotka voivat olla rahamääräisessä mitassa tai investointitavoitteen suunniteltu toteutumisajankohta määrätään. Investointiosasta tulee käydä ilmi, mitkä hanketavoitteet ovat valtuustoon nähden sitovia.

Investointien **alaraja** on **10.000 euroa** eli investointiosaan ei budjetoida hankkeita, joiden kustannukset alittavat 10.000 euroa. Mikäli tilivuoden aikana hanke jää alle em. rajan, tulee huolehtia talousarviomuutoksesta määrärahojen siirtämiseksi käyttötalousosaan samoin kuin toteutuneen käytön oikaisusta.

Tulee myös huomioida, että tätäkin suuremmat yksittäiset kunnossapitotyöt kuuluvat käyttötalouteen. Vain peruskorjaukset ja uuden rakentaminen ovat investointiosaan kuuluvia. (Kunnossapito = korjaaminen alkuperäiseen kuntoon; Peruskorjaus = korjaaminen olennaisesti alkuperäistä parempaan kuntoon).

Investointiosa jakaantuu seuraaviin hankeryhmiin:

1. elinvoimaa, kasvua ja työllisyyttä edistävät hankkeet
2. palvelutuotanto (sis. tilat, laitteet, kalusto, ohjelmisto jne)
3. kuntatekniikka (sis. liikenneväylät, puistot ja muut yleiset alueet sekä liikuntapaikat)
4. konsernipalvelut (asunnot, yhtiöt)
5. vesihuoltolaitos

Investoinnit ovat hankeryhmittäin valtuustoon nähden sitovia nettoperusteisesti. Periaatteena on kuitenkin, että yksittäisen hankkeen nettoperusteisen määrärahan ylitys ei saa estää toisen saman hankeryhmän hankkeen toteuttamista suunnitellun kustannusarvion mukaisesti. Näin ollen hankekohtaiset määrärahat ohjaavat investointien toteuttamista, mutta hankeryhmän sisällä voidaan tehdä määrärahasiirtoja, mikäli jokin toinen saman hankeryhmän hanke toteutuu merkittävästi arvioituna pienempänä. Investointiosassa esitetään myös taloussuunnitelmavuosien 2024–2025 hankkeet.

Investoinnit voivat olla **uus- ja laajennusinvestointeja tai korvausinvestointeja**. Investoinneista tehdään aina tarveselvitys, joka perustuu toimialan ja kunnan palvelustrategiaan. Mikäli ao. lautakunta hyväksyy tarveselvityksen mukaisen investoinnin tarpeelliseksi, laaditaan yli 100 000 euron rakennusinvestoinneista hankesuunnitelma. Hankesuunnitelman perusteella laaditaan mm. tarkempi kustannusarvio.

Uus- ja laajennusinvestointeja ovat esim. uudisrakennukset ja laajennukset, koneiden ja laitteiden sekä ohjelmistojen hankinnat.

Korvausinvestointeja ovat esim. rakennusten peruskorjaukset. Korvausinvestoinnit eritellään kahteen kategoriaan. Ensimmäinen on kiinteistöjen **tekninen korjaustarve**, joka aiheutuu kiinteistöjen peruskorjaustarpeesta. Toinen on **toiminnallinen korjaustarve**, mikä aiheutuu palvelurakenteen tulevien muutosten aiheuttamista muutostarpeista toimialan käytössä olevaan kiinteistöön.

Tekninen korjaustarve:

Tekninen toimi laatii esitykset toimialoille ao. toimialan käytössä olevien kiinteistöjen vuotuisista peruskorjaustarpeista. Ao. lautakunta käsittelee peruskorjaustarpeet ja esittää niitä takaisin tekniselle lautakunnalle muiden investointien ohella sen jälkeen kun ao. kiinteistöjen tarve nykyisessä ja tulevassa toimialan palvelurakenteessa on selvitetty.

Toiminnallinen korjaustarve:

Mikäli jonkin toimialan tulevan palvelurakenteen muutoksen tiedetään aiheuttavan muutos-/ laajennustarpeita sen käytössä olevaan kiinteistöön, laaditaan asiasta tarveselvitys ja hankesuunnitelma kuten uus- ja laajennushankinnoissakin.

Lautakunnat esittävät hankesuunnitelmien mukaiset investointinsa kustannusarvioineen tekniselle toimelle 16.9.2022 mennessä ja tekninen lautakunta esittää ne edelleen kunnanhallitukselle ja -valtuustolle.

Tarveselvityksessä toimiala perustelee investoinnin tarpeen ja ilmoittaa onko kyseessä esim. palvelutuotannon määrän lisäys, palvelukyvyn parantaminen, tuotannon tehostaminen tms. Tekninen toimi avustaa tarvittaessa tarveselvityksen laadinnassa.

5.6 Rahoitusosa

Rahoitusosassa esitetään yhteenvetona rahan lähteet ja käyttö ja se laaditaan vähennyslaskukaavan muodossa. Välisummana esitetään *Toiminnan ja investointien rahavirta*.

Rahoitusosan yhteydessä esitetään toiminnan ja investointien rahoitusta mittaavat tunnusluvut.

5.7 Liitteet

Liitteinä esitetään:

- 1) Elinkeinotoimen hanke-erittely
- 2) Avustukset
- 3) Määräys lainanottoon liittyvästä ratkaisuvallasta

Aikaisemmin liitteenä 3 ollut selostus sitovista tasoista siirretään talousarvion yleisperusteluihin.